

Magnuszewski, Artur

"Handlist of scientific instrument-makers. Trade catalogues 1600-1914", R. G. W. Anderson, J. Burnett, B. Gee, Edinburgh 1990 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 37/1, 119-120

1992

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anderson R. G. W., Burnett J., Gee B.: *Handlist of scientific instrument-makers. Trade catalogues 1600-1914*. National Museums of Scotland, Edinburgh 1990, ss. 100

Czy katalogi firm produkujących aparaturę naukową mogą być źródłem historycznym? Na takie pytanie stara się odpowiedzieć zespół autorów z Muzeum Narodowego Szkocji i Muzeum Nauki w Londynie. Przygotowali oni zestawienie bibliograficzne katalogów i ofert handlowych producentów sprzętu laboratoryjnego i pomiarowego, działających w latach 1600 - 1914. Katalogi mogą być pomocne w określeniu wieku i pochodzenia zbiorów muzealnych, a czasem ustaleniu funkcji użytkowej przedmiotu. Jednym z celów opracowania jest zainteresowanie bibliotek katalogami, gdyż często jest to niedoceniane źródło informacji, ulegające zapomnieniu i rozproszeniu. Dla historyków nauki jest również interesująca możliwość prześledzenia ewolucji przyrządów pomiarowych, co pośrednio odzwierciedla ewolucję myśli naukowej.

Bibliografia obejmuje katalogi producentów, wyłączając pozycje opisujące tylko jedno urządzenie; ze spisu odrzucono także aparaty fotograficzne oraz medyczne.

Najwcześniejsza pozycja w zestawieniu pochodzi z 1701 r. Wybór roku 1914 jako cezury zamykającej, jest podyktowany faktem ogromnego wpływu I wojny światowej na rozwój technologii i nauki. Na wstępie autorzy w sposób syntetyczny przedstawili rozwój produkcji przyrządów naukowych w Anglii, oraz ewolucję form reklamy. Wspomniano także o pewnej niedogodności katalogu jako źródła informacji, ponieważ wiele firm trudniło się jedynie pośrednictwem w sprzedaży, czasem jest więc trudno dociec kto był właściwym producentem. Niektóre źródła pozwalają prześledzić historię firm, zaś zamieszczone cenniki, odtworzyć powszechność wykorzystania aparatury.

W opracowaniu podano nazwy muzeów i instytucji, z których pomocy korzystali autorzy. Cała praca obejmuje 1570 pozycji, z czego 75 % są to jedyne odnalezione egzemplarze. W części zawierającej zestawienie bibliograficzne znajdziemy nazwisko producenta lub właściciela firmy handlowej, rok, opis oferowanego asortymentu przyrządów, adres firmy, uwagi o objętości katalogu i sposobie datowania. Podano także miejsce przechowywania oryginału, jego stan. Na końcu zamieszczono indeks geograficzny oraz rozwinięcie skrótów nazw bibliotek.

Autorzy zdają sobie sprawę z faktu, że opracowanie jest niepełne i może ulegać zmianie w miarę pojawiania się nowych pozycji. Tym niemniej

próbę uporządkowania informacji o producentach i firmach handlowych aparatury naukowej należy uznać za interesującą inicjatywę, przydatną w badaniach nad historią nauki.

Artur Magnuszewski
(Warszawa)

Roman Bugaj: *Hermetyzm*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, Warszawa, Kraków 1991, 330 str., 44 ilustracje.

Hermetyzm jest zjawiskiem kulturowym wywodzącym się ze wschodniej części basenu Morza Śródziemnego. W recenzowanym dziele Roman Bugaj starał się na podstawie dość obszernej literatury przedstawić rozwój tego trudno definiowalnego zjawiska w okresie do XVIII w. W krótkim wstępie poprzedzającym rozważania historyczne znajdujemy próbę definicji hermetyzmu: „Hermetyzm był filozofią, a alchemia empirią nauki usiłującej znaleźć klucz do tajemnicy materii i zbadania związku człowieka (mikrokosmosu) z wszechświatem (makrokosmosem)”.

Definicja ta jest dość zwięzła, wykazuje jednak obok zalet pewne niedociągnięcia. Słusznie łączy ona hermetyzm z gnozą, bowiem zawarty w niej zwrot o mikro- i makrokosmosie jest jedną z podstawowych tez gnozy. Niestety autor nigdzie nie przybliży czytelnikowi co to jest gnoza, choć niejednokrotnie w swym dziele używa określeń: gnostyczny, gnostycy. Przytoczona definicja przeciwstawia hermetyzm alchemii, którą ogranicza do empirii. Ale alchemia ograniczona do empirii, to po prostu pierwotna chemia. Bugaj w swym dziele nie przeprowadza granicy między alchemią a chemią, a kilka podrozdziałów zawiera oba te terminy obok siebie. Zatem rozróżnienie hermetyzmu, alchemii i chemii jest istotne dla czytelnika i trzeba na wstępie recenzji powiedzieć, że autor tego rozróżnienia czytelnikowi nie ułatwia.

Literaturę zjawisk mistycznych i parapsychologicznych śledził Bugaj od wielu lat, z drugiej zaś strony zajmował się historią chemii średniowiecznej, zwłaszcza postacią najwybitniejszego polskiego alchemika, Michała Sędziwoja. Dużą zasługą Bugaja jest opracowanie komentarzy i wydanie polskich tłumaczeń niektórych dzieł tego badacza. W kilku